

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора

Гавловської Наталії Іванівни

на дисертаційну роботу Насруллаєва Равана Сабір огли

«Розвиток системи економічної безпеки підприємства»,

виконану для здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань «Соціальні та поведінкові науки»

за спеціальністю 051 «Економіка»

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження

Військовий час суттєво ускладнює умови функціонування підприємств, підвищуючи рівень економічної нестабільності, ризиків і загроз їх господарській діяльності. Порушення ланцюгів постачання, скорочення ринків збуту, дефіцит фінансових і трудових ресурсів, зростання невизначеності та загроз збереженню активів актуалізують потребу у формуванні та розвитку ефективної системи економічної безпеки підприємства. За таких умов система економічної безпеки набуває стратегічного значення, оскільки забезпечує захист фінансово-економічних інтересів, збереження виробничого й кадрового потенціалу, а також своєчасну ідентифікацію та нейтралізацію внутрішніх і зовнішніх загроз.

Розвиток системи економічної безпеки підприємства у військовий період сприяє підвищенню адаптивності управлінських рішень, інтеграції антикризових інструментів, ризик-менеджменту та цифрових технологій моніторингу, що дозволяє забезпечити стійкість і конкурентоспроможність бізнесу. Водночас така система створює передумови для інноваційного оновлення, диверсифікації діяльності та формування потенціалу післявоєнного відновлення. З огляду на це тема дисертаційного дослідження «Розвиток системи економічної безпеки підприємства» є актуальною та має вагоме науково-практичне значення.

На основі вищевикладеного можна зробити висновок про актуальність теми дисертаційного дослідження Насруллаєва Равана Сабір огли.

2. Зв'язок роботи з науковими планами, програмами, темами

Актуальність і затребуваність обраної тематики дослідження підтверджується її безпосереднім зв'язком із науково-дослідною роботою, що виконується у Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця за темою «Теоретико-методологічні засади функціонування підприємств в умовах глобалізації та невизначеності середовища» (номер державної реєстрації 0125U001632). У межах зазначеного дослідження здобувачем розроблено розділ «Становлення поняття економічна безпека в контексті функціонування економічних систем» (довідка №45/2025 від 18.08.2025 р.).

Отже, тематика дисертаційної роботи «Розвиток системи економічної безпеки підприємства» є актуальною, характеризується науково-теоретичною та прикладною значущістю й узгоджується з пріоритетними напрямками наукових досліджень, спрямованих на забезпечення стійкого та безпечного розвитку підприємств у сучасних умовах.

3. Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій

Достовірність і наукова обґрунтованість положень, висновків та рекомендацій дисертаційного дослідження підтверджуються використанням системи взаємодоповнювальних загальнонаукових, теоретичних і спеціальних методів дослідження, серед яких наукова абстракція, аналіз і синтез, морфологічний та таксономічний аналіз, а також методи анкетування й узагальнення результатів. Важливою складовою забезпечення надійності отриманих результатів є ґрунтовне опрацювання наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників з проблематики розвитку системи економічної безпеки підприємств, а також аналіз значного обсягу емпіричних і аналітичних даних, що характеризують рівень готовності суб'єктів господарювання до

впровадження відповідних управлінських механізмів. Отримані результати пройшли апробацію в межах міжнародних науково-практичних конференцій та були оприлюднені у фахових наукових публікаціях.

Мета дисертаційної роботи є чітко сформульованою та повністю корелює з обраною темою дослідження, а визначення об'єкта й предмета здійснено з дотриманням методологічної коректності. Поставлені наукові завдання логічно структуровані та є достатніми для всебічного розкриття проблематики розвитку системи економічної безпеки підприємства і досягнення заявленої мети. Дисертація вирізняється послідовною логікою викладу, системністю та цілісністю структури, що забезпечило отримання результатів, які характеризуються науковою новизною та мають теоретичну й прикладну цінність. Сукупність наведених аргументів свідчить про високий рівень обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертації Насруллаєва Равана Сабір огли.

4. Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукова новизна полягає в удосконаленні теоретико-методологічних засад та розробленні практичних рекомендацій щодо формування й розвитку системи економічної безпеки підприємств в умовах сучасних викликів.

Найбільш суттєвими результатами, що розкривають наукову новизну дисертації, є такі:

1. У дисертаційній й роботі обґрунтовано механізм нейтралізації загроз економічній безпеці підприємства, що, на відміну від існуючих, представлений у вигляді узагальненої структурної моделі, яка поєднує цільові орієнтири, об'єкт та предмет управління, інституційні норми, процесно-методичний та управлінський інструментарій, інтегрує стратегічне управління, моніторинг загроз, фінансово-економічну стабілізацію, інноваційно-цифрову трансформацію, соціально-кадрову підтримку, партнерську взаємодію та ESG-орієнтовані підходи, що забезпечує системний характер формування

економічної безпеки та підвищує ефективність комплексного управління ризиками.

2. У роботі удосконалено категоріально-понятійний апарат економічної безпеки підприємства, що, на відміну від традиційних, передбачає розширення та систематизацію ключових дефініцій з урахуванням сучасних викликів цифрової трансформації, глобальної економічної нестабільності та посилення регуляторних вимог.

3. Практичний інтерес викликає підхід до оцінки впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на рівень економічної безпеки підприємства шляхом розроблення концепції системної взаємодії контрольованих внутрішніх ресурсів із неконтрольованими зовнішніми загрозами, що на відміну від існуючих підходів дозволяє більш точно і комплексно враховувати компенсаторний потенціал фінансової стійкості, управлінської компетентності, інноваційного розвитку та кадрового забезпечення, забезпечуючи побудову адаптивної системи економічної безпеки, орієнтованої на мінімізацію ризиків і підвищення стійкості підприємств до змін макроекономічного та ринкового середовища.

4. У роботі набула подальшого розвитку інтегрована типологія загроз економічній безпеці підприємства, яка, на відміну від існуючих класифікацій, включає загрози, пов'язані з цифровою трансформацією, глобальною фінансовою нестабільністю, зміною регуляторного середовища та загрозами сталому розвитку, що дозволяє своєчасно ідентифікувати потенційні ризики та розробляти ефективні механізми їх мінімізації.

5. У роботі обґрунтовано концептуальна модель управління економічною безпекою підприємства, що, на відміну від традиційних підходів, базується на адаптивній системі стратегічного управління, яка враховує необхідність цифрової трансформації, інтеграцію аналітичних інструментів прогнозування ризиків та механізмів швидкого реагування на зміни зовнішнього середовища, що забезпечує підвищення рівня стійкості та конкурентоспроможності підприємства.

6. На основі проведеного дослідження автором запропонована комплексна ідентифікація та структуризація ключових загроз і ризиків, притаманних підприємствам металургійної галузі України та Азербайджану, із застосуванням експертного оцінювання за одинадцятьма типологізованими категоріями ризиків, що на відміну від існуючих підходів дозволяє системно охопити весь спектр внутрішніх і зовнішніх загроз, диференціюючи їх за рівнем критичності впливу на фінансову, виробничу та ринкову складові діяльності підприємств, забезпечуючи тим самим формування обґрунтованих стратегій ризик-менеджменту, здатних підвищити адаптивність і стійкість металургійних підприємств в умовах підвищеної турбулентності макроекономічного та геополітичного середовища.

7. Дістав подальшого розвитку механізм інтеграції концептуальних підходів до забезпечення економічної безпеки підприємств металургійної галузі, що, на відміну від існуючих, базується на поєднанні системного, ресурсного, ризик-орієнтованого, інституційного та інноваційно-орієнтованого підходів із урахуванням цифровізації та глобальних ризиків, забезпечує формування диференційованих стратегій стійкості та конкурентоспроможності підприємств України та Азербайджану, підвищує їх адаптивність до зовнішніх викликів і сприяє довгостроковій інтеграції у міжнародні виробничі ланцюги.

Отже, результати дисертаційної роботи «Розвиток системи економічної безпеки підприємства» Насруллаєва Равана Сабір огли містять наукову новизну, характеризуються глибиною змісту та коректністю формулювання пропозицій щодо їх практичного використання.

5. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях

Усі положення наукової новизни та основні результати дослідження опубліковані у 9 наукових працях, а саме: 5 статей (зараховано як 4,5 публікації) у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України.

Аналіз структури та змісту зазначених публікацій дає підстави стверджувати, що Насруллаєв Раван Сабір огли у повному обсязі дотримався вимог пунктів 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Відтак апробацію результатів дисертаційної роботи слід визнати достатньою.

6. Практичне значення результатів дисертаційного дослідження

Практична цінність результатів дисертаційного дослідження полягає у можливості використання розроблених методичних рекомендацій та управлінських інструментів для розвитку системи економічної безпеки підприємства у діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання. Їх упровадження сприяє підвищенню рівня захищеності фінансово-економічних інтересів підприємств, зміцненню стійкості до внутрішніх і зовнішніх загроз, а також удосконаленню управлінських рішень у сфері кадрової, ресурсної та організаційної безпеки.

Практична значущість дослідження підтверджується матеріалами впровадження його результатів у діяльність підприємств. Зокрема, отримані здобувачем наукові положення були використані у практичній діяльності ТОВ «Меблева фабрика «Константа»» (довідка №17/10 від 17.10.2025 р.), де надано рекомендації щодо впровадження механізму нейтралізації загроз економічній безпеці, що дало можливість забезпечити системний характер формування економічної безпеки та підвищити ефективність комплексного управління ризиками.

Представлена в дисертаційній роботі концептуальна модель управління економічною безпекою підприємства, що базується на адаптивній системі стратегічного управління, яка враховує необхідність цифрової трансформації, інтеграцію аналітичних інструментів прогнозування ризиків і механізмів швидкого реагування на зміни зовнішнього середовища, забезпечує підвищення

рівня стійкості та конкурентоспроможності підприємства, впроваджена для ТОВ «Украгроінвесткомпанія», що дозволило забезпечити підвищення рівня стійкості та конкурентоспроможності підприємства (довідка № 12/02 від 14.08.2025 р.).

Окремі положення та результати дисертаційного дослідження використовуються у навчальному процесі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця під час викладання навчальної дисципліни «Економіка підприємства» та «Економічний аналіз та планування діяльності» для здобувачів підготовки бакалаврів за ОПП «Управління персоналом та економіка праці» (довідка про впровадження № 25/86-02-86 від 22.10.2025 р.).

7. Академічна доброчесність

Результати аналізу дисертаційної роботи Насруллаєва Равана Сабір огли свідчать про повне дотримання ним принципів академічної доброчесності. У ході перевірки не встановлено жодних фактів академічного плагіату, фальсифікації чи фабрикації наукових положень, результатів або висновків. Дисертаційне дослідження виконано самостійно з коректним використанням джерел наукової інформації, що підтверджується результатами перевірки роботи за допомогою спеціалізованих програмних засобів та аналізом змісту поданих матеріалів.

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації

Рівень опрацювання теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій, а також обґрунтованість сформульованих наукових висновків і пропозицій є достатньо високими та загалом заслуговують на позитивну оцінку. Водночас окремі положення дисертаційного дослідження можуть бути предметом наукової дискусії:

1. Дискусійним є змістовне наповнення та логіка побудови рисунка «Підходи державного регулювання безпеки підприємств», зокрема щодо

обґрунтування виокремлення окремих підходів та характеру взаємозв'язків між ними. Потребує додаткового уточнення, чи всі представлені елементи державного регулювання мають однакову вагу та вплив на рівень безпеки підприємств, а також яким чином у межах рисунка відображено механізми їх узгодження та інтеграції в єдину систему забезпечення економічної безпеки (рис. 1.4).

2. У підрозділі 1.2 є підхід до узагальнення та порівняння міжнародних моделей економічної безпеки, представлений у таблиці 1.5. Зокрема, потребує додаткового обґрунтування вибір саме зазначених критеріїв порівняння (основні характеристики, регуляторні органи та методи забезпечення безпеки), а також відсутність кількісних або оціночних показників, які дозволили б більш чітко визначити відносну ефективність кожної моделі в умовах сучасної економічної нестабільності. Крім того, дискусійним є питання можливості прямого порівняння моделей, що сформувалися в різних інституційних, культурних і правових середовищах, без урахування національної специфіки та рівня інтеграції підприємств у глобальні економічні процеси.

3. У роботі, здобувач представляє взаємозв'язок між внутрішніми та зовнішніми факторами у схемі системи економічної безпеки підприємства, наведений на рисунку 2.10. Але вона потребує додаткового уточнення, яким чином у межах запропонованої моделі здійснюється трансформація зовнішніх загроз у конкретні управлінські завдання, функції та інструменти забезпечення економічної безпеки підприємства, а також чи враховує схема можливість зміни пріоритетності елементів системи залежно від рівня та характеру ризиків (рис. 2.10).

4. Здобувач запропонував поєднання у межах інтегрованої моделі концептуальних підходів до підвищення економічної безпеки підприємства, наведених на рисунку 3.3. Було б доцільно додатково обґрунтувати логіку одночасного використання системного, ресурсного та ризик-орієнтованого підходів разом із цифрово-інтеграційним, ESG-орієнтованим і форсайт-підходом, а також не до кінця зрозуміло, яким чином визначається їх

пріоритетність і взаємодія при трансформації джерел загроз у конкретні результати у вигляді економічної стійкості, конкурентоспроможності та інноваційності підприємства.

5. У підрозділі 3.3 «Використання цифрових технологій та інновацій у системі економічної безпеки» дискусійним є твердження автора про те, що у 2024 році Україна посіла п'яте місце у світі за розвитком цифрових державних послуг, оскільки в тексті не подано чіткого методологічного обґрунтування цього показника (індекс/рейтинг, критерії оцінювання) та не конкретизовано джерело, на підставі якого зроблено відповідний висновок (підрозд. 3.3).

Викладені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки теоретичного рівня та практичної значущості результатів дослідження Насруллаєва Равана Сабір огли.

9. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам

За результатами проведеного аналізу можна дійти висновку, що дисертаційна робота Насруллаєва Равана Сабір огли на тему «Розвиток системи економічної безпеки підприємства» є завершеним і цілісним науковим дослідженням, яке має характер кваліфікаційної наукової праці та виконане на належному теоретичному й методичному рівнях. У дисертації отримано нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності спрямовані на розв'язання важливого наукового завдання, пов'язаного з поглибленням теоретико-методичних засад та розробленням практичних рекомендацій щодо формування й розвитку системи економічної безпеки підприємства в умовах зростання внутрішніх і зовнішніх загроз.

Структура та обсяг дисертаційної роботи відповідають встановленим вимогам, а її зміст є логічно побудованим і повністю узгоджується з поставленою метою та визначеними завданнями, які послідовно і повною мірою вирішені у процесі дослідження. Основні положення, що виносяться на захист, характеризуються наявністю елементів наукової новизни та мають теоретичну й практичну значущість.

З огляду на викладене, дисертаційна робота Насруллаєва Равана Сабір огли «Розвиток системи економічної безпеки підприємства» відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Вимоги, передбачені пунктами 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, виконані в повному обсязі. Автор дисертації заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора філософії у галузі знань «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри
менеджменту та адміністрування

Хмельницького національного університету

Наталія ГАВЛОВСЬКА

Підпис засвідчую:

*Проректор
наукової роботи
Хмельницького національного
університету*

Виктор Олег Сидюк